

MIRCEA BULGARU
LAURENȚIU GUȚESCU SAMOIL MUNTEAN

AGRICULTURA ROMÂNIEI
ÎN PRIMII ANI DE TRANZIȚIE
DE LA ECONOMIA CENTRALIZATĂ
LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

EDITURA

ACADEMIEI OAMENILOR DE ȘTIINȚĂ DIN ROMÂNIA
2012

Editura Academiei Oamenilor de Știință din România

Adresa: Splaiul Independenței, nr. 54, sectorul 5, cod 050094, București,
România

editura.aosr@gmail.com, www.aos.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BULGARU, MIRCEA

**Agricultura României în primii ani de tranziție de la economia
centralizată la economia de piață / Mircea Bulgaru.**

București: Editura Academiei Oamenilor de Știință din România,
2011

ISBN 978-606-8371-62-7

63(498)

Șef serviciu: ing. Mihail Căruțașu

Tehnoredactor:ing. Ioan Balint

Tehnoredactor: prof. Andrei Petrescu, drd.

Tehnoredactor: asist. cerc. Gabriela Petrescu

Procesare computerizată: Elisabeta Stănică

Mircea Bulgaru

1926 – 2011

CUVÂNT ÎNAINTE

Cartea pe care o prezentăm cititorilor are un caracter mai deosebit și o importanță aparte. Pentru o mai ușoară înțelegere am considerat necesară o scurtă „destăinuire” din partea autorilor.

Cartea cuprinde 3 secțiuni.

Prima secțiune, Studiul „*Probleme de bază ale agriculturii României*” în care sunt prezentate rezultatele preliminare ale Anchetei Sociologice efectuată în 500 de comune.

Secțiunea a doua „*Criza profundă a agriculturii României și posibile căi de redresare*”, studiu prezentat la Consfătuirea Națională a Asociației Generale a Economiștilor din România pe problemele agriculturii, de la Palas – Constanța, 17-18 decembrie 1992, organizată de către acad. prof.univ.dr. Nicolae N. Constantinescu, președintele Asociației.

Secțiunea a treia, Sinteza Studiului „*Probleme de bază ale agriculturii României*” preluat de către Banca Mondială – sinteza acestui studiu fiind tradusă în limba engleză și difuzată tuturor țărilor în care aceasta avea sucursale.

Scopul cercetării sociologice – cea mai amplă și importantă investigație selectivă economico-sociologică și demografică – a fost cunoașterea stării de criză profundă a agriculturii și satului românesc, ca urmare a Reformei agrare din anul 1991 și Legii Fondului Funciar (1991), precum și desprinderea măsurilor realiste care se impun pentru redresarea acesteia.

Cercetarea a fost **aprobată de către Guvern** fiind realizată fără bani de la bugetul statului.

Efectuată în lunile iulie-august, cercetarea sociologică a avut următoarele **obiective** principale:

- **Cunoașterea** noilor relații agrare din mediul rural ca urmare a Reformei Agrare și Legii Fondului Funciar;

- **Modul** de exploatare și utilizare a terenurilor agricole: direct; arendă; dijmă; extensiv; intensiv; aplicarea măsurilor agrotehnice; folosirea semințelor de soi; mijloace de transport etc.;

- **Dotarea** exploatațiilor cu mașini și unelte agricole;

- **Înzestrarea** exploatațiilor cu animale; rase de animale; adăposturi; furajare etc.;

- **Utilizarea** și structura resurselor de muncă pe grupe de vârstă, îmbătrânirea demografică a forței de muncă și implicațiile asupra producției agricole;

- **Construcțiile** gospodărești și gradul de asigurare a depozitării produselor agricole;

- **Prelucrarea** produselor agricole;

- **Comercializarea** produselor agricole, „foarfecel prețurilor” produselor agricole;

- **Opțiunile** agricultorilor și specialiștilor agricoli privind tipul de exploatare agricolă preferat;

- **Opțiunile reprezentanților publici** privind dezvoltarea în perspectivă a satului etc.

Pentru organizarea și efectuarea acestei cercetări a fost întocmit un **program detaliat** – la care au avut o contribuție importantă – Laurențiu Guțescu și Samoil Muntean, profesioniști cu o activitate îndelungată și complexă în domeniul economiei, statisticii și monografiei rurale, cadre didactice asociate la Academia de Studii Economice și directori la Direcția Centrală de Statistică, precum și Cristian Kevorchian, lector univ. – pentru prelucrarea computerizată a datelor obținute.

Acest program a fost prezentat și dezbătut atât în emisiunile radio-televizate, cât și în mass-media.

La **stabilirea eșantionului**, s-a avut în vedere ca reprezentativitatea să asigure caracterizarea colectivității generale (adică fenomenele economico-sociale din întreaga economie rurală) și implicit agricultura.

Programul observării a cuprins următoarele secțiuni: exploatarea, exploatantul și modul de exploatare; modul de utilizare a terenului; suprafața cultivată cu principalele culturi; producția agricolă vegetală, medie și totală; industrializarea primară a produselor agricole animale în cadrul exploatațiilor; populația agricolă și populația rurală; forța de muncă ocupată în agricultură; stocurile de produse agricole; modul de valorificare a produselor agricole, activitățile neagricole din mediul rural; activitățile productive; activitățile neproductive; înzestrarea edilitară a satului.

Informațiile obținute s-au bazat pe:

- **Documentele oficiale** ale organelor locale: registrul agricol; cadastru; listele de împrumut; recensământul populației și locuințelor din anul 1992; registrele de stare civilă, impuneri, sesizări, audiențe etc.;
- **Evidența societăților comerciale** (cu capital de stat sau particular) și asociațiilor agricole cooperatiste;
- **Sondajul sociologico-statistic**, efectuat în 10% din gospodăriile agricole individuale existente în satul de reședință a comunei, prin interogare directă;
- **Ancheta de opinie** (demoscopică) care a cuprins ca subiecți: specialiști din societățile comerciale și asociațiile cooperatiste; primari; 10% din capii exploatațiilor agricole individuale din satul de reședință (circa 30000 de săteni cuprinși în eșantion – reprezentând primul sondaj de opinie de acest gen și anvergură).

Ca purtătoare de informații au fost utilizate:

- **Fișe** cu informații care s-au referit la comună, sat, pentru societățile comerciale și asociațiile cooperatiste;
- **Liste** pentru informațiile privind exploatațiile agricole individuale cuprinse în ancheta pe bază de sondaj;

- **Chestionare** pentru ancheta de opinie (anexele 1 și 2);
- **Centralizatoare** la nivelul comunei pentru o gamă restrânsă de indicatori prevăzuți în formulare.

Pe baza rezultatelor preliminare obținute a fost întocmit **studiul** „*Problemele de bază ale agriculturii României în perioada de tranziție la economia de piață*”, care a cuprins două părți: starea de criză a agriculturii românești și căi posibile de redresare a agriculturii – în final fiind prezentate principalele concluzii desprinse din acest studiu.

Rezultatele monografiei sociologice și studiul întocmit pe baza rezultatelor preliminare au fost analizate și aprobate de către prezidiul Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu Șișești” care, considerând datele rezultate de o importanță deosebită a hotărât ca rezultatele acestei cercetări să fie prezentate (înainte de a fi publicate pentru uz public) principalilor factori ai puterii: președinție, guvern și Ministerul Agriculturii.

Acest studiu, însă, a fost **ignorat** de către președinție, deși s-a trimis ulterior și o scrisoare deschisă adresată președintelui țării din acea vreme, dl. Ion Iliescu (Anexa 3).

De asemenea, a fost ignorată și de către guvern care nu și-a exprimat o poziție clară – la obiect.

Iar Ministerul Agriculturii, pe lângă respingerea categorică a studiului, a luat **măsuri pentru demiterea** președintelui Academiei de Științe Agricole și Silvicultură, Tiberiu Mureșan și directorului Institutului de Economie și Sociologie Rurală, Mircea Bulgaru, fiind interzisă, totodată, continuarea prelucrării și publicării pentru uz public a rezultatelor pe sate.

Aceste măsuri au avut un impact negativ major semnalat, atât în emisiunile radio-televiziunii, cât mai ales în mass-media.

În **pofida acestor măsuri drastice**, președintele Asociației Generale a Economiștilor din România, acad. prof. univ. dr. Nicolae N. Constantinescu, **a organizat** Consfătuirea Națională pe problemele agriculturii de la Palas – Constanța, (17-18 decembrie 1992), la care prof. univ. dr. Mircea Bulgaru **a prezentat studiul** „*Starea de criză a agriculturii românești și posibile căi de redresare*”, publicat integral în ziarul „Economistul” într-o ediție specială (12 februarie 1993) – care a stârnit un **ecou favorabil deosebit** în rândul agricultorilor, a întregii populații, mai ales din mediul rural.

De asemenea, Organizația Mondială de Economie Rurală, prin președintele acesteia, a vizitat în anul 1993 Academia de Științe Agricole și Silvicultură, în vederea cunoașterii rezultatelor acestei cercetări și studiului întocmit pe baza rezultatelor preliminare.

În semn de **apreciere** deosebită a acestei cercetări monografice, inedite, efectuată în țara noastră și rezultatelor obținute, precum și a studiului întocmit, a propus ținerea Congresului Mondial de Sociologie Rurală din anul 1994 în România – care s-a și realizat.

Faptul **cel mai semnificativ**, însă – cu un ecou favorabil deosebit nu numai în țara noastră ci și pe plan mondial – a fost marcat de **deplasarea** în România a unei delegații de specialiști ai Băncii Mondiale care a analizat metodologia acestei cercetări monografice, și rezultatele obținute.

Fiind apreciate în mod deosebit, atât conceperea, organizarea și efectuarea a acestei cercetări sociologice, cât și studiul întocmit, acesta a fost tradus integral în limba engleză – din inițiativa proprie a Băncii Mondiale – studiul privind rezultatele preliminare, care a fost difuzat tuturor țărilor, considerându-l foarte util pentru întregul aparat al Băncii Mondiale – cu mențiunea că „**acesta a fost foarte util pentru echipa din Banca Mondială**”.

*

Deși rezultatele preliminare ale anchetei și studiile întocmite pe baza acestor date sunt publicate cu o mare întârziere datorită, în principal, motivelor prezentate succint, lipsei fondurilor pentru editare, dar și refuzului unor edituri, **problemele de bază** cu care – practic – agricultura României se confruntă în prezent, fiind, în marea lor majoritate asemănătoare cu cele relevate în urmă cu aproape două decenii.

*

Autorii exprimă și pe această cale **mulțumirile și întreaga lor recunoștință** conducerii Academiei Oamenilor de Știință din România și Editurii acesteia, în special Domnului Președinte al Academiei, gen. (r) prof. univ. dr. Vasile Cândea **pentru receptivitatea, înțelegerea și sprijinul acordat apariției acestei cărți.**

Prof. univ. Mircea Bulgaru

31 Iulie 2011

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	V	
<i>Cuprins</i>	I	
 Secțiunea I-a		
<i>Probleme de bază ale agriculturii României</i>	5	
Autori	6	
Introducere	7	
 Partea a I-a Starea de criza a agriculturii României		11
1. Perceperea reală a declinului agriculturii României	13	
2. Metamorfoza relațiilor agrare;		
sistemul de exploatare a terenurilor agricole	14	
2.1 Pulverizarea și parcelarea proprietăților agricole	14	
2.1.1. Structurile agrare în perioada premergătoare colectivizării	14	
2.1.2. Colectivizarea agriculturii și fetișizarea relațiilor agrare	16	
2.1.3. Reforma agrară și demolarea Cooperativelor Agricole de Producție „Explozia proprietarilor agricoli”	17	
2.2 Sistemul de exploatare al terenurilor agricole	20	
3. Degradarea resurselor naturale agricole o gravă problemă națională	21	
4. Starea de criză a factorilor agrotehnici ai producției agricole	26	
4.1. Reducerea capacității de producție a solului și lucrărilor de hidroameliorații	26	
4.2. Rămânerea în urmă a înzestrării tehnice a agriculturii	27	
4.3. Penuria îngrășămintelor chimice și organice	29	
4.4. Progresul și regresul genetic	30	
5. Destrămarea și îmbătrânirea demografică a resurselor demoeconomice ale agriculturii	31	
6. Raportul de prețuri și venituri	33	
6.1. Raportul de prețuri (<i>foarfecile prețurilor</i>)	33	
6.2. Veniturile și cheltuielile țărănimii	37	
6.2.1 Veniturile țărănimii	37	
6.2.2. Cheltuielile și consumul țărănimii	38	

7. Îngustarea pieței produselor agroalimentare, prăbușirea producției agricole	39
7.1. Comportamentul ofertei de produse agricole	39
7.2. Evoluția stocului de produse agricole	43
7.3. Importul de produse agricole	44
7.4. Piața bunurilor de consum alimentare	45
8. Formarea capitalului pentru agricultură și protecție economică a țărănimii	47
8.1. Sistemul de credite și dobânzi	48
8.2. Protecția financiară a agriculturii	49
9. Noi dezechilibre în structurile demografice rurale	50
9.1. Evoluția populației rurale	50
9.2. Migrația populației. Fluxurile migratorii sat-oraș	52
Partea a II-a Căi posibile de redresare a agriculturii	55
1. Aspecte generale	57
2. Opțiunile producătorilor agricoli, a specialiștilor și cercetătorilor (anchetă de opinie)	58
3. Probleme de bază ale redresării agriculturii	59
3.1. Dimensiunea gospodăriei țărănești și structura acesteia	60
3.2. Păstrarea capacității de producție a resurselor naturale agricole	61
3.3. Dotarea tehnico-materială și progresul tehnic	63
3.4. Protecția economică a agriculturii	64
3.4.1. Fondul național de asigurare a securității alimentare	65
3.4.2. Instituționalizarea unui sistem adecvat de credit	66
3.4.3. Foarfecele prețurilor	66
3.4.4. Subvenționarea agriculturii	67
3.5. Protecția socială a agriculturii	68
Concluzii	70

Secțiunea a II-a

Criza profundă a agriculturii României

<i>și posibile căi de redresare</i>	77
1. Modul de a pune problema	79
1.1. Considerații preliminare	79
1.2. Evoluții și involuții comparative	81
1.3. Starea de morbiditate a agriculturii românești – Încercarea de diagnoză	82
2. Criza de identitate a gospodăriei țărănești; – destrămarea țăranimii ca statut social –	85
2.1. Explozia proprietarilor agricoli și pulverizarea proprietăților agricole ..	85
2.2. Pulverizarea proprietății țărănești	85
2.3 Criza managerială „Explozia” îmbătrânirii demografice manageriale ..	87
2.4. Înzestrarea precară a gospodăriei țărănești cu mijloace de producție ...	89
2.5. Modul de exploatare a terenurilor agricole	90
2.6. Căi posibile de redresare a agriculturii	92
3. Criza factorilor de producție (pământ, muncă, capital)	93
3.1. Principalele implicații privind reconstituirea dreptului de proprietate .	93
3.2. Rămânerea în urmă a dotării tehnice	94
3.3. Căi posibile de redresare a agriculturii.....	95
4. Destrămarea și deteriorarea resurselor de muncă din agricultură ...	96
4.1. Procesul destrămării forței de muncă din agricultură și înstrăinarea acesteia de pământ	97
4.2. Calitatea resurselor de muncă din agricultură	98
4.3. Utilizarea incompletă a timpului de muncă a țăranimii	98
5. Prăbușirea producției agricole și criza alimentară – piața produselor agricole	99
5.1. Comportamentul ofertei de produse agricole	99
5.2. Autoconsumul producătorilor agricoli și formarea stocurilor de produse agricole și a prețurilor	100
5.3. Importul de produse agricole	101
5.4. Protecția economică a agriculturii	103
6. Criza structurilor demografice rurale	103

Secțiunea a III-a

***Sinteza studiului „Probleme de bază ale agriculturii României”,
tradus în limba engleză 105***

Studiului „Probleme de bază ale agriculturii României”,
tradus în limba engleză 107

Secțiunea a IV-a

Anexe 147

Anexa 1 Chestionar pentru gospodăriile populației 149

Anexa 2 Chestionar pentru asociațiile agricole 150

Anexa 3 Chestionar pentru asociațiile comerciale 151

Anexa 4 Chestionar pentru societățile comerciale – AGROMEC 152

Anexa 5 Chestionar adresat primarului comunei 153

Anexa 6 Scrisoare deschisă către Președintele României,
domnul Ion Iliescu 154

Anexa 7 Scrisoare adresată profesorului Mircea Bulgaru de către Banca
Mondială, în limba engleză 156

Anexa 7A Scrisoarea tradusă în limba română 157

IN MEMORIAM 159

SECȚIUNEA a I-a

PROBLEME DE BAZĂ ALE AGRICULTURII ROMÂNIEI

**Rezultatele preliminare ale anchetei sociologice
efectuată în anul 1992 - în 500 de comune
de Institutul de Economie și Sociologie Rurală
Academia de Științe Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu Șișești”**

A U T O R I

Ancheta sociologică complexă efectuată în anul 1992, a fost organizată, coordonată și îndrumată de către:

1. Prof. univ. dr. Tiberiu Mureșan, Președintele **Academiei de Științe Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu Șișești”**.

2. Prof. univ. dr. Mircea Bulgaru, directorul Institutului de economie și sociologie rurală - **Academia de Științe Agricole și Silvice**.

3. Prof. univ. dr. Adrian Petre, secretar general **Academia de Științe Agricole și Silvice**.

Studiul a fost elaborat de următorii cercetători ai Institutului de Economie și Sociologie Rurală - Academia de Științe Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu Șișești”:

Prof. univ.dr. Mircea Bulgaru – coordonarea și redactarea finală a lucrării; dr. Mihai Cuțuhan, Dumitru Teodorescu, dr. Petre Săbădeanu, dr. Samoil Muntean, Laurențiu Guțescu, Doru Gândac – expert ONU, dr. Traian Lazăr, dr. Georgeta Dobre, lector univ. Cristian Kevorchian, Gheorghe Lăcătușu, Doina Ionescu, Liviu Popa, Victorița Sonea, Mircea Zaharia, Mariana Clîpcea, Gina Fîntînaru.

INTRODUCERE

În vederea cunoașterii rezultatelor Reformei agrare, efectuată potrivit Legii Funciare nr. 18/1991, a modificărilor radicale intervenite în structura proprietății asupra pământului și tendințelor privind evoluția agriculturii, precum și a mediului rural, Academia de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu Șişești” **a organizat o anchetă sociologică complexă** efectuată în anul 1992 prin Institutul de Economie și Sociologie Rurală – cu concursul unui însemnat număr de cercetători din stațiunile experimentale, situate în principalele zone ale țării.

În acest scop, pe baza unui program amplu de cercetare, în lunile iulie-august 1992, circa 1200 de cercetători științifici au investigat pe teren 500 de comune, 1000 asociații agricole, 445 societăți agricole, 86 societăți comerciale agricole și 108 societăți comerciale de mecanizare (AGROMECA).

Concomitent, au fost investigate 10% din numărul gospodăriilor populației din satul de reședință unde, în urma unui dialog cu proprietarii acestora, s-au obținut informațiile de bază, care au permis caracterizarea fiecărei exploatații agricole individuale investigate.

Ancheta sociologică – având caracterul unui microrecensământ complex și monografic – a fost **însoțită și de o investigație demoscopică** (de opinie) cu răspunsuri libere, la care au participat săteni din 25.000 de gospodării, numeroși specialiști din conducerea asociațiilor și societăților agricole, precum și 500 de primari, cercetători științifici participanți direcți la efectuarea anchetei și directori ai stațiunilor experimentale din cadrul Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu Șişești.”

Colectarea atât a datelor statistice primare, cât și a opiniilor liber exprimate, reprezintă o amplă investigație economico-socială, pentru cunoașterea profundă, complexă, sub multiple aspecte a realităților dure, contradictorii și paradoxale, cu care se confruntă agricultura românească în perioada actuală de tranziție la economia de piață.

Prin această acțiune vastă și complexă, unică în felul ei, s-a obținut un volum însemnat de informații pentru cunoașterea temeinică a realității, pe bază de date și fapte, precum și – lucru deosebit de important – cunoașterea opiniei celor care lucrează nemijlocit în agricultură, a țăranilor, specialiștilor, cercetătorilor științifici.

Pe baza datelor obținute, **a fost elaborat un studiu care reprezintă o sinteză a informațiilor rezultate**, precum și un **îndemn la dialog deschis**, cu fața aplecată asupra realităților și faptelor dure dar reale, pentru a putea sugera

căile de ieșire din această profundă criză și pe care să se sprijine, în mod activ și eficient, politicile guvernamentale, pentru a fi cât mai realiste, pentru reglarea economică și socială a țării, pe termen scurt și în perspectivă.

La elaborarea acestui studiu complex a stat concepția științifică, modernă, de abordare sistemică a proceselor și fenomenelor economice bazat, în primul rând, pe o analiză detaliată a mediului rural.

Studiul urmărește desprinderea din realitatea dură a agriculturii, a principiilor care pot fundamenta reamenajarea spațiului agricol – a întregului spațiu rural – nu numai pentru utilizarea deplină a forței de muncă și a pământului, ci și umanizarea cadrului muncii agricultorului, statutul social al acestuia, condițiile sale de viață, urmărindu-se prin aceasta realizarea unui echilibru între om și natură, consimțit și acceptat, fără de care nu poate exista o agricultură viabilă.

În concepția modernă, fermierul are un anumit statut social, întrucât el este purtătorul unei meserii care necesită nu numai cunoștințe tehnice ci și economice, de relații sociale și management.

În același timp este necesar de a face ca producătorul agricol să fie un beneficiar legitim al muncii sale, în care să-și poată găsi pe deplin statutul său, condițiile confortului material și al demnității morale.

Este timpul să privim adevărul crud în față, să fim conștienți de faptul că noi nu mai avem o țărănie cu un anumit statut social, iar țărănia nu poate fi nici inventată și nici importată, ci reconsiderată pas, cu pas, pe baza unor programe realiste cu o largă deschidere spre viitor.

Noile relații agrare – în urma reconstituirii proprietăților de terenuri agricole – **corespund unui timp istoric anacronic**, rupt de cel economic pe care îl trăim.

Legea fondului funciar, așa cum a fost concepută, poate repara multe din nedreptățile care s-au comis în perioada colectivizării samavolnice, dar implicațiile acestei legi, pe plan economic în primul rând, cât și pe plan social, sunt mai degrabă păgubitoare decât benefice față de cerințele modernizării și integrării agriculturii țării noastre în economia de piață.

Tocmai de aceea **s-a impus elaborarea unei analize profunde, fără prejudecăți**, a structurilor agrare, factorilor fundamentali ai producției agricole – omul, pământul și capitalul – în complexa și raționala lor îmbinare.

Trebuie arătat cu claritate faptul că există mari curenți în modul de înțelegere a conceptului de integrare a agriculturii în economia de piață, precum și a modelului de fermieri agricoli.

Există neclarități teoretice serioase, goluri legislative și în ceea ce privește pământul ca drept de proprietate, pentru că pretutindeni în lume

asupra acestei resurse limitate, există serioase restricții de dimensiune, comasare, concentrare, exploatare, drept de succesiune etc.

Experiența mondială arată că economiile, considerate astăzi dezvoltate, au putut atinge acest nivel și datorită dezvoltării raționale a agriculturii și că, în prezent, este de neconceput o economie modernă fără o agricultură avansată – prioritatea producției de alimente asupra altor bunuri mai ales în țările care dispun de condiții naturale, situându-se pe prim plan.

În multe state din America de Nord, agricultura este considerată industria care ocupă primul loc în economia națională. Savantul american de origine română Nicolas Georgescu - Roegen, unul dintre cei mai mari economitricieni ai lumii, a demonstrat pe bună dreptate faptul că omul trebuie să-și satisfacă nevoile biologice înainte de a consacra timp și energie producerii de bunuri, care să-i satisfacă altfel de nevoi.

„Totuși, – afirma el – în prezent ignorăm și deseori negăm, chiar, prioritatea pe care producția de alimente trebuie să o aibă asupra producției și de alte bunuri de consum. Adevărul este că omul a fost „homo agricol”, înainte de a deveni „homo faber”¹.

Stoparea acestei crize, fără precedent în agricultura țării noastre, redresarea și așezarea acesteia în drepturile ei firești, cu deschideri spre economia modernă de piață, trebuie să pornească, în primul rând, de la o analiză lucidă a condițiilor actuale de fărâmițare, excesivă a terenurilor, a păienjenişului de relații agrare, relații ce aparțin la mai multe perioade istorice și a căror nesoluționare la vreme pot pune în pericol nu numai dezvoltarea agriculturii, ci și a întregului nostru sistem economico-social.

Desigur, agricultura ca ramură de bază a economiei naționale, are un anumit specific, fiind în directă legătură cu factorii naturali de risc, deciziile fiind supuse condițiilor aleatoare de incertitudine, în care entropia te pândește la tot pasul.

În aceste condiții, pornind de la situația actuală a relațiilor agrare, nu este sigur dacă nu cumva costurile sociale generate de tranziția țărănimii la economia de piață – cel puțin pentru o anumită perioadă – sunt dintre cele mai ridicate în comparație cu celelalte ramuri ale economiei naționale.

După anul 1989, procesul de reformare, uneori insuficient controlat, n-a reușit să restabilească mecanismele de reglare specifice perioadei actuale, ca urmare a faptului că statul cu instrumentele sale economice și administrative nu s-a implicat suficient în acest domeniu important, care este chemat să asigure securitatea alimentară a populației.

¹ N. Georgescu – Roegen, „Legea Entropiei și procesul economic”. Ed. Politică, București, 1979, p. 473.

S-a ajuns în situația critică în care agricultura românească să fie preponderent de subzistență, pulverizată, lipsită de capital, cu o penurie de forță de muncă tânără, ceea ce face ca drumul către o economie de piață viabilă, să devină lung și greu și nu lipsit de anumite tensiuni.

Cu toate acestea, putem aprecia că, și în aceste condiții, prin căutarea statornică și încurajarea acelor forțe de reînnoire care pot stimula progresul agriculturii, printr-o politică chibzuită, fermă și responsabilă, agricultura țării noastre poate fi redresată mai repede decât alte ramuri ale economiei, aducându-și astfel aportul benefic la dezvoltarea întregii economii naționale.

Prof. univ. dr. Tiberiu Mureșan
Președintele
Academiei de Științe Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu Șișești”

Decembrie 1992

PARTEA a I-a
STAREA DE CRIZĂ
A AGRICULTURII ROMÂNIEI

1. PERCEPEREA REALĂ A DECLINULUI AGRICULTURII

Pentru a putea desluși căile ieșirii din criză, a redresării și revigorării agriculturii românești este necesar, în primul rând, atât **perceperea reală** a structurii și relațiilor agrare; sistemului de exploatare; factorilor de producție; crizei de identitate a țărânimii; crizei manageriale; integrate în sistemul general al economiei cât și a particularităților agriculturii ca ramură a producției materiale.

- Spre deosebire de celelalte ramuri ale economiei naționale, procesul de privatizare în agricultură s-a produs deosebit de rapid, prin demolarea uneori agresivă a vechilor structuri, în primul rând fostelor Cooperative Agricole de Producție – procesul de privatizare a pământului fiind în prezent de 80%.

- În aceste condiții, s-a produs o adevărată degradingoladă în starea factorilor agrotehnici ai producției agricole (irigare, mecanizare, chimizare etc.) nu numai prin împrușinarea acestora legată și de criza producției industriale, dar și de separarea brutală a proprietății agrare (privatizată), de mijloacele tehnice rămase în sectorul public, sector care în condițiile liberalizării necontrolate a prețurilor a dobândit un statut privilegiat de monopol.

- În această perioadă de nesiguranță, nu s-a creat niciun fel de mecanisme de reglare specifice perioadei, mecanismele de la bază au fost aproape în întregime demolate, cele vechi de la vârful ierarhiei s-au menținut în forme dintre cele mai birocratice, iar statul cu instrumentele sale economice și administrative nu s-a implicat decât printr-o intervenție simbolică în politica economică, precum și în domeniul securității alimentare a populației.

- Starea de decădere a agriculturii rezultă și din faptul că din ramură exportatoare a devenit importatoare, consumatoare de valută iar insecuritatea alimentară a căpătat proporții îngrijorătoare constituind o gravă problemă națională, care în condițiile de epuizare a rezervei de stat și a stocurilor de siguranță, pune în pericol chiar securitatea națională.

- Trebuie avut în vedere și faptul că în noile condiții agrare, agricultura României a devenit preponderent de subzistență, pulverizată, lipsită de capital, cu o penurie de forță de muncă tânără și manageri tineri, ceea ce face ca drumul către o economie viabilă de piață, bine structurată, la nivelul țărilor dezvoltate, să fie lung și greu, presărat de imense piedici și capcane și nu lipsit de anumite tensiuni.

- La o analiză mai atentă a agriculturii, așa numitul cost al tranziției (cost neîncheiat) se pare că este cel mai ridicat dintre toate ramurile economiei naționale.

Calcululele economice pertinente arată că în afară de pierderile imense de producție, agricultura a plătit și va plăti multă vreme un tribut greu al pierderii de substanță națională (terenuri, animale, plantații, construcții).

2. METAMORFOZA RELAȚIILOR AGRARE: SISTEMUL DE EXPLOATARE A TERENURILOR AGRICOLE

Aplicarea Legii Fondului Funciar a produs un adevărat șoc asupra relațiilor agrare; dimensiunii proprietăților de pământ; circulației terenurilor; modului de exploatare agricolă, a unor relații sociale la sate; înzestrării tehnice a agriculturii, a resurselor de muncă și statutului țăranimii în noile condiții ale tranziției agriculturii către economia de piață.

2.1. Pulverizarea și parcelarea excesivă a proprietăților agricole

Pentru a percepe acest proces atât de contradictoriu și paradoxal, evaluarea lucidă a acestuia, fără prejudecăți și deslușirea căilor posibile ieșirii din criza profundă a relațiilor agrare, ne vom referi pe scurt la trei momente principale: reforma agrară din anul 1945; colectivizarea forțată și etapele actuale ale tranziției către economia de piață.

2.1.1. Structurile agrare în perioada premergătoare colectivizării

Principalele informații statistice cu privire la statutul țăranului român ca proprietar, ne sunt furnizate de Recensământul general agricol din luna ianuarie 1948.

Situația proprietarilor și utilizatorilor de terenuri, după înfăptuirea reformei agrare se prezintă după cum urmează:

Tabelul 1

**Distribuția proprietăților agricole după
întinderea stăpânită²**

Întinderea proprietăților		Numărul proprietarilor			
		Cifre absolute	Procente		
<i>până la</i>	0,5 ha	901.016	16,4	36,4	97,7
	0,5 – 1 ha	1.100.852	20,0		
	1 – 2 ha	1.472.785	26,8	42,0	
	2 – 3 ha	838.286	15,2		
	3 – 5 ha	697.318	12,7	19,3	
	5 – 10 ha	363.678	6,6		
	10 – 20 ha	88.335	1,6	2,0	
	20 – 50 ha	22.698	0,4		
<i>peste</i>	50 ha	15.170	0,3	0,3	
<i>Total</i>		5.501.138	100	100	100

O primă concluzie constă în aceea că, proprietatea până la 10 ha era dominantă, fiind reprezentată de 5,4 milioane proprietari, adică 97,7% din numărul total al proprietarilor agricoli – cu diferențieri notabile.

Pe ansamblul agriculturii, proprietatea medie pe o gospodărie era de 2 hectare de teren agricol, dimensiune evident mică pentru a putea organiza o fermă agricolă viabilă din punctul de vedere al eficienței economice. Mai mult, înzestrarea tehnică a acestor gospodării cu mijloacele de muncă necesare (pluguri, grape, semănători etc.) era cu totul neîndestulătoare.

Dacă la toate acestea se are în vedere că, ponderea populației ocupate în agricultură din totalul populației era de peste 74%, având o structură deosebit de favorabilă grupelor de vârstă tinere, rezultă că agricultura se confruntă și cu un puternic fenomen de suprapopulație agrară cu un șomaj masiv, latent și ascuns.

^{2 2} *Recensământul agricol din Republica Populară Română*, București, 1948, p. 11, **A. Golopenția și P. Onica**

În aceste condiții, mica gospodărie țărăneasă, fără o înzestrare tehnică corespunzătoare, suprasaturată cu forța de muncă tânără, nu va avea sorți de izbândă decât prin încurajarea unui sistem de asociere.

În acest sens, renumitul economist român Virgil Madgearu, în lucrarea sa „*Evoluția economiei românești după primul război mondial*” a atras atenția că „o exploatare agricolă în țara noastră care are o dimensiune mai mică de 10 hectare nu se justifică economic”, considerând ca una din soluții, „încurajarea sistemului de cooperare”³.

2.1.2. Colectivizarea agriculturii și fetișizarea relațiilor agrare

Colectivizarea forțată a agriculturii a produs o adevărată metamorfoză a relațiilor agrare având implicații multiple asupra agriculturii românești și statutului economic și social al țărănimii. Acest proces a dus în principal la:

- Comasarea terenurilor în unități mari și lichidarea dreptului de proprietate individuală, inclusiv al dreptului de moștenire asupra pământului;
- Lipsirea aproape totală a țărănimii de uneltele de producție specifice unei gospodării mici individuale și în primul rând al animalelor de muncă prin trecerea acestora la cooperative;
- Forțarea procesului de migrație spre oraș a forței de muncă tinere care compuneau gospodăriile țărănești, ceea ce a dus la pustiirea unor sate de contingentele tinere;
- Destrămarea gospodăriei țărănești tradiționale, renunțarea la activitățile casnice – acestea fiind în cea mai mare parte „transferate” orașului, odată cu forța de muncă și materiile prime agricole produse la sate.

În aceste condiții proprietatea de stat și cooperatistă asupra principalelor mijloace de producție din agricultură (terenuri, mașini și utilaje, animale, fonduri fixe), a devenit dominantă iar proprietatea privată a fost restrânsă considerabil menținându-se, îndeosebi, în zonele de deal și munte.

La începutul anului 1990 existau 3776 unități cooperatiste care dețineau o suprafață agricolă de 8963,7 mii hectare, din care 6919,0 mii hectare teren arabil (cca. 72%), iar în folosința membrilor CAP se aflau 852,8 mii hectare teren agricol, din care 706,6 mii hectare teren arabil, adică circa 10% din suprafața CAP.

Fostele cooperative agricole de producție – sub aspectul exploatațiilor agricole – se caracterizau prin:

³ Virgil Madgearu, „*Evoluția economiei românești după primul război mondial*”, 1940, p. 11.

- O suprafață agricolă medie ce revenea pe un cooperator apt de muncă (proprietar convențional) de 4,4 hectare, de 2,7 ori mai mare decât cea existentă în 1948 în perioada premergătoare colectivizării;

- Forță de muncă a țărănimii de 1,9 milioane de persoane, care avea o structură de vârstă îmbătrânită demografic și cu un grad redus de calificare;

- Cooperativele erau deservite de Stațiuni de Mașini Agricole (în anumite condiții de monopol), dispunând de o bază tehnică compusă din 116.000 tractoare, peste 55.000 combine și fonduri fixe de peste 85 miliarde lei (circa 1000 miliarde la prețurile actuale).

Pornind de la aceste premise, vom examina și impactul aplicării Legii Fondului Funciar asupra noilor relații agrare.

2.1.3. Reforma agrară și demolarea Cooperativelor Agricole de Producție; „Explozia proprietarilor agricoli”

Legea Fondului Funciar, prin modul cum a fost concepută și aplicată, a însemnat un adevărat șoc asupra relațiilor agrare, sistemului de exploatare, degradării factorilor agrotehnici și pulverizării terenurilor agricole.

În aceste condiții a avut loc o adevărată explozie a proprietarilor agricoli. Noii beneficiari ai dreptului de proprietate asupra pământului (cca. 6,2 milioane) sunt în prezent cu aproape un milion mai mulți decât numărul proprietarilor care au existat după reforma agrară din anul 1945 și de 3,3 ori mai numeroși decât „proprietarii convenționali” existenți în fostele Cooperative Agricole de Producție.

Totodată, a avut loc și o diminuare a proprietăților agricole și a pulverizării fără precedent a terenurilor așa cum rezultă din datele Anchetei din cele 500 de sate care au fost investigate.

Tabelul 2

Gruparea gospodăriilor populației din mediul rural după mărimea suprafeței agricole și numărul de parcele pe o gospodărie

<i>Grupe de mărime după suprafața agricolă⁴</i>	<i>Nr. de gospodării</i>		<i>Revin în medie pe o gospodărie</i>			
	<i>Cifre absolute</i>	<i>%</i>	<i>Hectare</i>		<i>Nr. de parcele</i>	
			<i>Agricol</i>	<i>Arabil</i>	<i>Agricol</i>	<i>Arabil</i>
Gospodării fără pământ	671	3,1	0,0	0,0	0,0	0,0
până la 0,5 ha	2431	11,4	0,2	0,1	1,3	1,0
0,5 până la 1 ha	3022	14,1	0,7	0,5	2,3	1,7
1 până la 2 ha	4551	20,9	1,4	1,1	3,5	2,5
2 până la 3 ha	3640	16,8	2,4	1,9	4,5	3,3
3 până la 4 ha	2481	11,6	3,4	2,7	5,1	3,8
4 până la 5 ha	1619	6,0	4,4	3,5	5,4	4,2
5 până la 10 ha	2710	12,7	6,6	5,3	6,4	4,8
peste 10 ha	263	1,2	10,5	7,5	6,6	4,6
<i>Total</i>	21388	100,0	2,5	2,0	3,9	2,9

Din datele anchetei rezultă că: 3,1% din gospodării sunt fără pământ (dar au animale, unelte și mijloace de producție agricolă); 25,5% sunt gospodării mici având terenuri până la 1 ha; 37,7% sunt gospodării mici care dețin între 1-3 ha; 19,3% sunt gospodării mijlocii având terenuri între 3-5 ha; 14,5% sunt gospodării care dețin între 5-10 ha de teren agricol.

Prin aplicarea reformei agrare au devenit predominante gospodăriile până la 3 ha teren agricol reprezentând 63,6% din totalul gospodăriilor agricole individuale din mediul rural, care dețin terenuri în proprietate.

În urma reformei s-au produs grave anomalii și în ceea ce privește gradul de fărâmițare a terenurilor – numărul mediu de parcele în gospodăriile cercetate fiind 3,0 parcele teren agricol și 2,9 parcele teren arabil.

⁴ Limita superioară este cuprinsă în interval.

Dacă la acestea se adaugă și terenurile deținute de orășeni care nu au putut fi cuprinse în anchetă, rezultă că, prin noul statut al proprietăților agricole s-au creat circa 23,5 milioane parcele.

Această pulverizare a proprietăților agricole ar putea să continue și să atingă limitele absurdului, datorită succesiunilor, care în pofida oricăror restricții legislative, deja au început să se producă în unele zone ale țării.

S-au produs serioase anomalii și în privința structurii socio-profesionale a capilor de gospodărie (șefi de exploatații) în favoarea salariaților și pensionarilor și în defavoarea țăranimii.

În condițiile în care la numărul proprietarilor agricoli cu domiciliul în mediul rural, este cuprinsă noua categorie de proprietari agricoli orășeni, noul statut socio-profesional al proprietarilor de terenuri agricole din țara noastră la 1 ianuarie 1992 s-ar distribui astfel: 43,1% orășeni; 39,1% salariați și pensionari din mediul rural; 17,8% țărani.

Rezultă că din 6 proprietari agricoli, doar unul este țăran, ceea ce înseamnă că reforma agrară – contrar obiectivelor scontate – a consfințit legal destrămarea țăranimii ca statut social.

În condițiile interzicerii dreptului la succesiune asupra proprietății terenurilor în perioada postbelică și atribuirii terenurilor foștilor proprietari, în prezent la vârste înaintate, s-a produs și un fenomen cu totul paradoxal, foarte grav care se manifestă ca „o explozie de îmbătrânire managerială”.

Din datele anchetei rezultă următoarea distribuție a noilor proprietari din mediul rural, pe grupe de vârstă: 8,2% din numărul total, aparțin grupelor de vârstă relativ tinere, până la 39 de ani; 35,1% sunt în vârstă matură, apropiată grupelor pensionare, cuprinse între 40-59 de ani; iar 56,7% aparțin contingentelor vârstnice, peste 60 de ani.

De asemenea, din analiza datelor se desprinde și un alt aspect semnificativ și anume acela că, suprafețele de teren cele mai mici ca dimensiune aparțin contingentelor relativ tinere.

Semnificativ pentru caracterul viabil al noilor structuri agrare este și gradul de înzestrare cu mijloace de producție al noilor proprietari agricoli.

Rezultatele anchetei menționate au reliefat totodată, și o **înzestrare tehnică foarte scăzută**, revenind la 61,5 gospodării un tractor; 8,6 gospodării o remorcă de tractor; 12,2 gospodării la un plug; 52,6 gospodării la o semănătoare; 4,2 gospodării la o căruță; 405,6 gospodării la un autocamion; 106,3 gospodării la o motocositoare etc.

O situație asemănătoare este și în ceea ce privește **înzestrarea cu animale**: la două gospodării revine o bovină; iar un cal de muncă revine în medie la 4 gospodării.

În ceea ce privește mijloacele de depozitare, rezultă că 50% din gospodăriile cercetate nu au pătule; din 3 gospodării numai una dispune de un hambar.

Cele mai multe gospodării nu au mijloace de depozitare și depozitează produsele agricole în afara gospodăriei, înregistrându-se pierderi importante.

Referitor la dotarea acestor gospodării cu mijloace energetice primare, rezultă că numai 4,0% dispun de energie mecanică proprie și doar 36,3% dispun de resurse energetice animale.

Fenomenul cel mai izbitor este acela că, multe din aceste gospodării folosesc numai energie umană la lucrările agricole și de transport, înlocuind munca mecanică și munca animalelor de povară cu munca cu brațele – de multe ori în forme dintre cele mai primitive.

De asemenea, nici măsurile agrotehnice elementare nu sunt folosite în mod corespunzător.

Din numărul total al gospodăriilor investigate numai jumătate utilizează îngrășăminte organice, mai puțin de o treime îngrășăminte chimice și aproape două treimi din numărul gospodăriilor investigate nu foloseau semințe selecționate.

2.2. Sistemul de exploatare al terenurilor agricole

Prin Ancheta sociologică din anul 1992, s-a urmărit în mod deosebit modul de exploatare a terenului agricol, din datele anchetei rezultând următoarea repartitie a suprafețelor arabile după modul de exploatare: 48,8% direct de către proprietari; 4,4%arendă; 1,2% dijmă; 19,9% asociații simple; 29,7% asociații agricole; 2,7% societăți comerciale agricole.

Este semnificativ faptul că **sistemul de arendă și dijmă nu a luat extindere cât de cât importantă**. Din anchetă rezultă că numai 4,4% din gospodării au dat terenul arabil în arendă, iar în dijmă procentul lor este și mai mic (1,2%).

Din discuțiile purtate cu țăranii rezultă că această situație se explică, în principal, prin faptul că în țara noastră nu există o tradiție privind acest mod de exploatare a terenurilor, în trecut practicându-se acest sistem doar în relațiile țăranilor cu marii moșieri și arendașii.

Procentul mic al arendării s-ar putea explica prin faptul că acest sistem nu este reglementat legal, precum și prin lipsa mijloacelor tehnice a celor care iau terenul în arendă.

Deosebit de interesantă, a fost distribuția modului de exploatare a terenului arabil în funcție de dimensiunea gospodăriei.

Din examinarea datelor rezultă ca ponderea suprafeței arabile în sistem de exploatare directă de către proprietar este invers proporțională cu mărimea suprafeței agricole; și în sens invers, ponderea suprafeței arabile exploatare, este direct proporțională cu creșterea mărimii suprafeței agricole pe o gospodărie.

Tabelul 3

**Ponderea suprafeței arabile exploatare
după mărimea gospodăriei țărănești**

<i>Grupe de mărime după suprafața agricolă în proprietatea gospodăriilor</i>	<i>Ponderea suprafeței arabile exploatare - procente</i>		
	<i>direct de către proprietar</i>	<i>în arendă și dijmă</i>	<i>în asociații și societăți agricole</i>
până la 0,5 ha	92,5	2,3	5,2
0,5 – 1 ha	74,6	3,7	21,7
1 ha – 2 ha	64,3	3,2	32,5
2 ha – 3 ha	55,6	3,8	40,6
3 ha – 4 ha	50,9	5,0	44,1
4 ha – 5 ha	44,4	5,7	49,9
5 ha – 10 ha	39,1	7,5	53,4
peste 10 ha	35,2	8,0	56,8

**3. DEGRADAREA RESURSELOR NATURALE AGRICOLE,
O GRAVĂ PROBLEMĂ NAȚIONALĂ**

În urma aplicării Legii Fondului Funciar și a reconstituirii proprietăților țărănești, s-au produs modificări profunde în regimul de proprietate în favoarea sectorului privat, așa cum rezultă din datele următoare:

În cadrul procesului de privatizare s-au produs modificări majore în structura suprafeței agricole pe categorii de folosință cu implicații nefavorabile nu numai asupra agriculturii, ci a întregii economii.

Tabelul 4**Structura pe forme de proprietate și categoriei de folosință
a terenului agricol, la începutul anului 1992⁵**

<i>Nr. crt.</i>	<i>Posesori de teren</i>	<i>Teren agricol</i>	<i>Teren arabil</i>	<i>Pajiști naturale</i>	<i>Vii și livezi</i>
1.	Sector privat	69,8	79,0	51,8	67,4
2.	Unități cu capital mixt	12,9	16,1	5,1	25,1
3.	Unități cu capital integral de stat	17,3	4,9	43,1	7,5
Total		100,0	100,0	100,0	100,0

Tabelul 5**Fondul Funciar al României, pe categorii de folosință⁶**

<i>Denumirea suprafețelor</i>		<i>mii ha</i>	<i>%</i>
1.	Suprafața agricolă	14769,0	62,0
	a) arabil	9450,4	39,6
	b) pășuni naturale	3262,5	13,7
	c) fânețe naturale	1465,3	6,2
	d) vii și pepiniere viticole	277,4	1,2
	e) livezi și pepiniere pomicele	313,4	1,3
2.	Păduri și alte terenuri cu vegetație forestieră	6685,4	28,0
3.	Ape și bălți	903,6	3,8
4.	Alte suprafețe	1481,0	6,2

Modificările importante care s-au produs în structura fondului funciar pe categorii de folosință în ultimii 3 ani au avut loc, în principal, prin trecerea unor categorii de terenuri agricole cu o valoare ridicată la categorii de folosință

⁵ *Starea socială și economică a României în 1991*, Comisia Națională de Statistică – București, 1992, p. 17.

⁶ *Anuarul statistic al României 1991*, p. 263.

Notă: Suprafața de 23839,00 mii ha constituie suprafața totală a fondului funciar calculată de Ministerul Agriculturii din coordonatele geodezice ale punctelor care reprezintă linia de lângă frontiera cu țările limitrofe.

inferioare, îndeosebi a suprafețelor arabile și celor ocupate cu plantații viti-pomicole, în favoarea terenurilor ocupate cu pășuni și fânețe naturale, precum și celor ocupate cu vegetație forestieră.

În primii ani ai perioadei de tranziție, terenurile agricole și cele silvice au devenit în multe cazuri un obiect al nimănui, ceea ce a adus la degradarea acestora, schimbarea abuzivă a destinației lor economice, cu implicații grave pe termen lung asupra reducerii capacității securității alimentare a României.

Amintim că în anul 1992 față de anul 1989, suprafața arabilă considerată spațiu vital de hrană a națiunii a scăzut cu peste 200 mii ha.

În termeni de comparație – dincolo de estimarea bănească – aceasta înseamnă că în ultimi trei ani a avut loc o reducere importantă a spațiului vital de hrană a României, fiind suprimată rezerva de hrană pentru circa un milion de suflete.

Reducerea terenului arabil cultivat prin neînsămânțarea unor suprafețe însemnate, schimbarea destinației unor culturi, nerecoltarea unor suprafețe cultivate, scăderea randamentelor la hectar ca urmare a degradării factorilor agrotehnici, au dus la prăbușirea producției agricole (vegetale și animale) și explozia unei grave crize alimentare.

Procesul de degradare a terenurilor a avut loc și în viticultură, starea actuală a podgoriilor fiind marcată de aceeași criză profundă ca și a întregii agriculturi.

În prezent, patrimoniul viticol al țării aparține în proporție de 70% sectorului privat, proprietarii acestuia deținând de regulă, suprafețe mici (sub 1 ha) pentru o exploatare rentabilă care să permită aplicarea unor tehnologii moderne de mecanizare, fertilizare, combaterea bolilor, efectuarea unor lucrări hidroameliorative și îndeosebi, prelucrarea, depozitarea și valorificarea superioară a producției.

În anul 1992 existau cca. 12 mii hectare teren viticol într-o stare avansată de degradare încât nu pot fi redresate, iar circa 45 mii hectare de vii pe rod au devenit slab productive necesitând lucrări radicale și cu un mare efort de investiții pentru redresarea lor.

Reducerea considerabilă a investițiilor în sectorul public și extinderea sectorului privat, în conjunctura actuală de escaladare a prețurilor a stimulat inițiativa particulară către o investiție ieftină și ineficientă.

Așa se explică și faptul că în ultimii doi ani s-au plantat cca. 25 mii ha cu viță de vie, fără amplasamente judicioase, în cea mai mare parte utilizându-se material săditor inferior calitativ (hibridi) interziși prin lege atât în țara noastră cât și pe plan internațional.

În aceeași perioadă a scăzut producția de material săditor din soiuri autorizate, suprafața pepinierelor viticole reducându-se cu o treime, iar cea a

plantațiilor port-altoi cu 45%. În aceste condiții, specialiștii apreciază un deficit de circa 10 milioane vițe altoite față de necesarul anului 1993.

Pentru redresarea viticulturii se impune, în primul rând, o dimensionare optimă a exploatațiilor în areale mari cu amplasarea judicioasă a podgoriilor.

Experiența mondială a demonstrat că orice exploatare agricolă, inclusiv viticultura, nu poate fi eficientă decât pe suprafețe rațional dimensionate.

În ultimii circa 15-20 de ani în țara noastră au fost înființate plantații viticole, concepute pe principii moderne, în mari areale, cu amplasarea judicioasă a podgoriilor și centrelor de vinificație și depozitare.

În al doilea rând, România dispune de un valoros corp de specialiști viticultori și oenologi, insuficient utilizați în prezent care ar putea contribui substanțial la sporirea producției viti-vinicole, dacă ar avea condiții tehnice și economice adecvate.

Și în privința plantațiilor pomicole, suprafețele au scăzut de la 315 mii ha la 302 mii hectare, ca urmare, în principal, defrișărilor abuzive, în special în cazul plantațiilor care au aparținut fostelor unități de stat.

În perioada actuală patrimoniul viti-pomicol al țării parcurge o perioadă accentuată de declin datorită:

- Modificării structurii plantațiilor în favoarea soiurilor mai puțin productive, diminuării ponderii zonelor consacrate, divizării patrimoniului viti-pomicol prin efectele de parcelare datorate reconstituirii proprietăților private;
- Scăderii cantitative și mai ales calitative a aportului factorilor agrotehnici (mecanizare, îngrășăminte chimice etc.), precum și lipsei lucrărilor speciale de execuție (tăiat în uscat, cercuit, plivit), lipsei unei calificări corespunzătoare a noilor proprietari;
- Folosirii insuficiente a specialiștilor agricoli de profil pentru gestiunea producției viticole.

Lipsa unei concepții clare privind evoluția viti-pomiculturii românești, ar putea pricinui grave prejudicii, atât în ceea ce privește consumul intern, dar mai ales pentru export.

Pentru oprirea degradării patrimoniului viti-pomicol și redresării acestuia se impun luarea unor măsuri care ar urma să vizeze în principal:

- Interzicerea prin lege a plantațiilor cu soiuri neraionate și amplasarea acestora în zone favorabile altor culturi;
- Încurajarea asociațiilor și a producătorilor individuali prin asigurarea de material săditor, îngrășăminte și pesticide în toate cazurile în care acestea se justifică din punct de vedere economic;
- Acordarea de subvenții și premii, stabilirea de prețuri zonale de achiziție stimulatorii pentru producătorii viti-pomicoli;

- Intensificarea în limite raționale a activităților de industrializare casnică a produselor primare, precum și dezvoltarea micii industrii de prelucrare în mediul rural; crearea spațiilor de depozitare locale pentru asigurarea produselor în stare proaspătă în perioada de sezon.

Problemele integrității resurselor naturale agricole, conservării și valorificării superioare a acestora, ridică serioase probleme legate, în primul rând, de ținerea unei evidențe corecte a terenurilor și actualizarea cadastrului agricol.

Se impune, îndeosebi, o zonare adecvată a producției agricole, care să includă în afara factorilor naturali și factorii de eficiență economică, socială și ecologică.

Este necesară, de asemenea, reconsiderarea amenajării și sistematizării teritoriale care să permită redimensionarea terenurilor și evitarea fărâmițării și degradării categoriilor de folosință.

De asemenea, se impun restricții serioase în limitele unui cadru legislativ după modelul țărilor apusene privitoare la utilizarea terenurilor, inclusiv a dreptului de proprietate (succesiune), structura culturilor, modul de utilizare a terenurilor, regimul de vânzare-cumpărare a acestora; determinarea mărimii optime a exploatațiilor agricole pe forme de relief, zone agricole și specializarea producției agricole; stimularea țărânimii; înființarea unor asociații cooperatiste pentru rentabilizarea agriculturii.

Este necesară, totodată, o evaluare economică complexă a terenurilor prin cadastrul agricol, precum și o evaluare ecologică pentru acele terenuri din anumite zone cu restricții severe, care vizează un anumit mod de utilizare, conservare și valorificare a acestora și care să nu aducă prejudicii mediului înconjurător.

4. STAREA DE CRIZĂ A FACTORILOR AGROTEHNICI AI PRODUȚIEI AGRICOLE

Starea de criză profundă a agriculturii românești a afectat, cu precădere, factorii agrotehnici de producție; hidroameliorații, mecanizare, chimizare, asimilarea progresului genetic etc. ceea ce a dus la o degradare serioasă a acestora.

4.1. Reducerea capacității de producție a solului și lucrărilor de hidroameliorații

O examinare atentă ne conduce la concluzia că lipsurile care există în sistemele noastre de îmbunătățiri funciare, se datorează atât modului cum au fost concepute, cât și efectelor dezastruoase de neutilizare a acestora, ca urmare a aplicării Legii Fondului Funciar.

Amintim faptul că, deși în trecut s-a executat un volum însemnat de lucrări de îmbunătățiri funciare 3188 mii hectare amenajate pentru irigat, 3085 mii hectare desecări, 202 mii hectare drenaje, 2263 mii hectare de lucrări de combatere a eroziunii solului etc., sistemele hidroameliorative prezintă însemnate neajunsuri:

- Folosirea necorespunzătoare a capacității suprafețelor amenajate pentru irigat, indicele de utilizare al acestora fiind în condiții normale între 60-70%;

- Fiabilitatea slabă a instalațiilor de irigat, lipsa de energie și a pieselor de schimb, deficiențele de exploatare datorate beneficiarilor, nerespectarea programelor de irigare etc., care au dus la utilizarea neritimică a udărilor și neacoperirea perioadelor de consumuri mari de apă a plantelor în perioada necesară de irigare;

- Faptul, că acțiunii de irigare ca factor agrotehnic complex, nu i s-au asociat și ceilalți factori de producție (îngrășăminte chimice, mecanizare etc.), a redus considerabil, sporul de producție la hectar.

La toate acestea s-au adăugat și efectele dezastruoase ale modului de aplicare a Legii Fondului Funciar care au dus la rezultate dintre cele mai grave în ceea ce privește utilizarea eficientă a sistemului de irigații. Deteriorarea sau chiar distrugerea pe alocuri a acestuia, au avut implicații dintre cele mai dăunătoare în folosirea irigațiilor, mai ales în anul 1992, considerat cel mai secetos din ultimele decenii.

Este de neînțeles cum România, care dispune de amenajări pentru irigații, fiind plasată pe locul trei în Europa (3 mil. ha.) nu a putut efectua lucrări de irigare decât pe terenuri izolate, care însumează doar câteva

procente. De asemenea, în ultimii doi ani s-a alocat mai puțin de o treime din sumele necesare executării lucrărilor de întreținere și reparații.

Peste 80% din capacitatea de irigare din acest an era în stare de nefuncționare ceea ce a avut – în condițiile unui an deosebit de secetos – implicații dintre cele mai negative asupra nivelului producției agricole.

Este de neînțeles, de asemenea, neimplicarea statului într-o asemenea problemă de interes național, producătorii agricoli nefiind sprijiniți financiar nici cel puțin pentru asigurarea cheltuielilor agricole necesare cu aducțiunea apei de la sursă la stația de punere sub presiune.

În același timp, încercarea proprietarilor individuali, asociațiilor și societăților comerciale, de a obține credite în acest scop, a fost indirect descurajată din cauza dobânzilor aberante percepute de către bănci. În aceste condiții, datorită costurilor foarte mari ale energiei electrice și apei, taxelor destul de ridicate etc., foarte puțini producători agricoli și-au putut permite să irige culturile, rămânând, astfel, imense suprafețe neirigate cu pierderi considerabile de producție.

- O problemă gravă constituie și sistarea lucrărilor de îmbunătățiri funciare. Din cauza nealocării investițiilor necesare au rămas de executat 787 obiective de investiții încă din anul 1989 și care se degradează. În același timp, utilajele tehnologice achiziționate, necesare lucrărilor de construcții-montaj pentru unele platouri din marile amenajări complexe, lucrări ale căror valoare se ridică la peste 130 miliarde lei (în prețuri ianuarie 1990), sunt supuse degradării.

- La aceasta contribuie și faptul că, în prezent nu există o legislație adecvată în domeniul îmbunătățirilor funciare, în vigoare, de acum 10-15 ani, fiind necorespunzătoare etapei pe care o parcurgem.

- Este necesar ca sistemele de irigații, întreaga rețea de îmbunătățiri funciare în forme noi de organizare să fie pusă sub ocrotirea legii și să fie adaptată tehnic și funcțional la noile structuri de proprietate din agricultură. Se impune, de asemenea ca într-o perspectivă imediată să se găsească posibilitatea subvenționării sistemelor mari de irigații.

4.2. Rămânerea în urmă a înzestrării tehnice a agriculturii

Privatizarea terenurilor agricole a avut loc în condițiile separării deținătorilor particulari ai principalului mijloc de producție – pământul – de deținătorii mijloacelor tehnice de producție – sectorul public fiind reconvertit la un monopol dur.

În aceste condiții s-a produs o criză profundă și în domeniul mecanizării lucrărilor agricole manifestată sub diferite forme:

- Dotarea insuficientă cu tractoare și mașini agricole, datorită, îndeosebi, reducerii investițiilor din partea statului;
- Fiabilitatea redusă și cu randamente scăzute a mijloacelor de mecanizare;
- Neadaptarea sistemii de mașini și tractoare la noile structuri agrare.

La toate acestea s-a adăugat monopolul de stabilire a prețurilor și tarifelor de către sectorul public liberalizat – tarife greu de suportat pentru micul producător. Așa se explică de ce gospodăriile populației au folosit în semestrul I 1992 numai 10% munca mecanică la lucrările agricole – la efectuarea lucrărilor agricole fiind folosite cu precădere, utilaje cu tracțiune animală.

Este de subliniat, totodată și diminuarea masivă a parcului de tractoare și mașini agricole.

În termeni de comparație, numărul tractoarelor a scăzut de la 151,7 mii în anul 1989, la 128,5 mii în anul 1992. La această scădere se adaugă și faptul că la 1 ianuarie 1992, din numărul total de tractoare, 26% depășeau 10 ani de exploatare, iar 24% aveau o durată cuprinsă între 8 și 10 ani – potențialul de mecanizare diminuându-se simțitor.

Suprafața arabilă ce revine pe un tractor a crescut de la 61 hectare în anul 1989 la circa 75 hectare în anul 1992.

Dotarea tehnică a agriculturii noastre este de peste două ori mai mică decât în Cehoslovacia și Portugalia, de 3-5 ori față de Danemarca, Grecia și Polonia și de 6-10 ori față de Elveția, Germania, Olanda, Italia și Franța.

Gradul nesatisfăcător al mecanizării lucrărilor agricole a fost unul din factorii principali care a influențat nivelul producției vegetale, cu repercusiuni negative asupra lucrărilor de întreținere a culturilor prășitoare și mai ales, de recoltare a păioaselor.

În același timp s-au produs modificări notabile și în structura de proprietate a mijloacelor de mecanizare ale agriculturii.

În prezent din numărul total al tractoarelor fizice, 80% aparțin sectorului public și 20% sectorului privat.

Pentru îmbunătățirea dotării agriculturii cu mașini agricole și tractoare este necesar să se acționeze în direcția creșterii calității și fiabilității acestora, ceea ce impune:

- Universalizarea mijloacelor mecanice care să permită folosirea acestora la mai multe lucrări și culturi, reducându-se astfel investițiile și costurile de producție suplimentare;
- Extinderea mașinilor de lucru tractate, a agregatelor complexe, a mașinilor combinate și a celor autopropulsate care conduc la creșterea productivității muncii și reducerea consumului de carburanți;

- Introducerea mecanizării în fluxul tehnologic, cu mijloace ieftine și moderne (muls, adăpat, evacuat dejecții etc.);
- Redimensionarea treptată a tuturor elementelor de progres tehnic, cu fiabilitate ridicată care să poată fi utilizate potrivit noilor condiții ale producției;
- Redimensionarea suprafețelor de terenuri care să îngăduie folosirea mijloacelor mecanice în condiții de creștere a eficienței.

De asemenea, și în ceea ce privește planul organizării lucrărilor de mecanizare se impun măsuri urgente privind reorganizarea rețelei de mecanizare a agriculturii și trecerea treptată a principalelor mașini și tractoare, în funcție de anumiți factori, la societățile agricole, precum și creșterea cadrului necesar pentru diferite forme de asociere a producătorilor agricoli în vederea utilizării raționale a mijloacelor de mecanizare.

4.3. Penuria îngrășămintelor chimice și organice

În ceea ce privește **fertilitatea solurilor**, în ultimii 2-3 ani s-a manifestat un **declin considerabil**. Criza producției industriale, liberalizarea necontrolată a prețurilor au produs un șoc pe piața produselor de îngrășămintă chimice, reducând considerabil aportul acestora la creșterea producției agricole.

Îngrășămintele chimice cu azot, fosfor și potasiu folosite în agricultură s-au redus de la 1158 mii tone (substanță activă) în anul 1989 la 454,0 mii tone în anul 1991, deci o scădere cu 60%. De asemenea, s-au redus și cantitățile de îngrășămintă naturale folosite, fapt care explică, pe deplin, o altă cauză a prăbușirii producției agricole.

Potrivit rezultatelor anchetei sociologice, din numărul total al gospodăriilor investigate, 70% n-au folosit în anul 1992 nici un fel de îngrășămintă chimice, iar îngrășămintele organice au fost folosite numai la jumătate din numărul gospodăriilor, fapt care a influențat serios asupra nivelului producției și calității acesteia, îndeosebi la culturile de cereale panificabile.

Ținând seama de necesarul de fertilizare a solurilor din țara noastră, cantitățile optime de îngrășămintă chimice ar trebui să ajungă la 180 kg (substanță activă) la un hectar teren agricol și 280 kg (substanță activă) la un hectar teren arabil, aproape de 6 ori mai mult decât cele folosite în prezent.

Este necesară de asemenea, efectuarea unor lucrări de combatere a acidității solurilor pe o suprafață de circa 2,3 milioane hectare teren agricol și 1,7 milioane hectare teren arabil, combaterea sărăturării solurilor pe o suprafață de 500 mii hectare teren agricol, din care 234 mii hectare teren arabil.

Pentru îmbunătățirea fertilizării solurilor, combaterii degradării accentuate a acestora și ridicării potențialului productiv este necesară stabilirea de doze optime de îngrășăminte chimice și organice – zonarea fertilității și fertilizării, solului, potrivit lucrărilor de cartare fizică și chimică, folosirea rațională a pesticidelor mai puțin poluante, instruirea producătorilor agricoli asupra avantajelor pe care le reprezintă utilizarea fertilizanților chimici și organici în sporirea capacității de producție a solului.

Sunt necesare, de asemenea, măsuri de subvenționare a unor fertilizanți chimici pentru procurarea și administrarea acestora în perioada optimă, precum și organizarea unor piețe ale îngrășămintelor chimice cât mai aproape de locul producătorilor agricoli, înlesnindu-se acestora condiții bune de aprovizionare, păstrarea, precum și transferul unor servicii de la unitățile specializate la îndemâna producătorilor agricoli.

4.4. Progresul și regresul genetic

În condițiile noilor structuri agrare a avut loc și un **declin accentuat al progresului genetic** prin tendința ce s-a adâncit tot mai mult de a utiliza în producție semințe din categorii biologice necorespunzătoare, care în asociere cu nefolosirea corespunzătoare a celorlalți factori de producție a dus la diminuarea considerabilă a producției.

Astfel, în anul 1992, unitățile asociate au folosit cantități reduse de semințe de soi la grâu, porumb, soia și alte culturi. În același an, gospodăriile populației au utilizat semințe de soi doar în proporție de 30%.

Pentru sprijinirea producătorilor agricoli se impune :

- întocmirea unor programe de cercetare privind crearea de noi soiuri și hibrizi de plante cu randamente ridicate prin metode genetice, îmbunătățirea atât a tehnologiilor de cultivare la cereale, plante tehnice, culturilor furajere și speciilor horticole, cât și tehnologiile pentru creșterea animalelor.

- înlesnirea aprovizionării producătorilor agricoli cu semințe de elită și cu material săditor corespunzător de la unitățile specializate în condiții avantajoase;

- crearea de servicii specializate, pentru sprijinirea producătorilor agricoli, prin implicarea directă a specialiștilor de la camerele agricole.